

SEYYİD KUTUB: EDİBEN VE NÂKİDEN

-Tanıtım-

YRD. DOÇ. DR. YAKUP CİVELEK *

Abdulazîz Abdullah el-Ğadîr, *Seyyid Kutub, Nâkiden ve Edîben*, Câmîiatu İmam Muhammed b. es-Suûd el-İslâmiyye Riyad, 1984, 378 s.

Arap dünyasında, özellikle Mısır'da XIX. yüzyıl başlarından itibaren Arap edebiyatında yapılan çalışmaların sayısı bir hayli artmıştır. Bu artışa **Napolyon**'un Mısır'ı işgâli, ardından Arap ediplerinin Batı edebiyatıyla tanışmalarının neden olduğu belirtilmektedir.¹ **en-Nahda** olarak adlandırılan Arap edebiyatındaki bu yeni uyanış döneminde, etkilerini yıllarca sürdüren birçok şâir, yazar ve edebiyat eleştirmeni yetişmiştir. Edîb ve şâirlerin artışıyla orantılı olarak, Arap edebiyatına batıdan gelen birçok yeni edebî tür girmiş ve bu yeni edebî akımlar varolan edebî türlerin ya tamamen ya da sadece anlamlarının değişmesine neden olmuştur. Bu akımlar arasında eskiyi yeniden araştırıp ona yenilikler katarak canlı hâle sokmak isteyen Mahmûd Sâmi el-Bârûdî gibi şâirlerin öncülük ettiği "Yeni Klâsikçiler" in yanında, eskiyi tamamen reddedip Arap edebiyatına bütünüyle batı edebiyatının hâkim olmasını isteyen akımlar da bulunmaktaydı. Batıcı akımlar karşısında yenilenmeyi, batı edebiyatından etkilenme ve yararlanmayı hiçbir şekilde kabul etmeyen, tamamen klâsik (gelenekçi-muhâfazakâr) akım taraftarı mücadelelerini sürdürmekteydi. Gerek batıcı, gerek tamamen klâsik ve de ikisinin ortasındaki yeni klâsikçi grupların, yeni dönem Arap edebiyatının gelişmesine farklı düzeyler-

* Yüzüncü Yıl Üni. İlâhiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâğatı Anabilim Dalı

¹ Şevki Dayf, *el-Edebu'l-Arabiyyu'l-Muâsir fi Mısır*, Dâru'l-Maârif Kâhire trs., s. 13; Ahmet Savran, *19. yy. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Erzurum, 1991, s. 7, 33. (Atatürk Üni. Fen-Edebiyat Fak. Yayını)

de katkıları olmuştur. Yeni klâsikçi ve Modern Arap edebiyatının ekol sahibi şâirlerinden Mahmûd Sâmi el-Bârûdî'nin fikirlerine karşı ve modernist düşüncelere sahip Tâhâ Hüseyin, Muhammed Hüseyin Heykel, Zeki Mübârek ve onlara yakın olan Abbas Mahmûd el-Akkâd gibi edipler, edebiyat âleminde çokça olmuşlardır.

Daha sonraki dönemlerde bu şâir ve ediplerden etkilenecek bir yönüyle yeni klâsik akım taraftarı, bir yönüyle de geleneğe fazlaca bağlı bazı edipler yetişmiştir. Ancak bu dönem üzerine yapılan çalışmalarda değerli edebî ürünleri olmasına rağmen bazı ediplerden ya hiç bahsedilmemiş ya da diğerlerinin ulaştığı şöhrete ulaştırılmamıştır. Bu ediplerden biri olan Seyyid Kutub, edebî tenkitlerinin yanında edebiyatın bütün türlerinde (şiir, hikâye, roman, biyografi gibi) değerli edebî ürünler ortaya koymuştur. Ayrıca Seyyid Kutub, edebî tenkit alanında kendinden sonra gelenlere öncü olmuştur.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Seyyid Kutub'un bir çok edebî türde yazdığı ürünleri büyük bir edebî şahsiyet olduğuna işâret etmesine ve onun çağdaş edip ve eleştirmenler arasında en yüksek mertebelerde bulunması gerektiğini göstermesine rağmen, 1970'li yıllara gelinceye kadar hakkında pek fazla inceleme ve araştırma yapılmamıştır.

Bu yüzden Seyyid Kutub'un fikrî-edebî bütün yönlerinin incelenip araştırılması, yapılacak ilmî çalışmalarla onun edebiyat dünyasında lâyük olduğu düzeye çıkarılması gerekmektedir. İşte bu alanda çalışma yapan çağdaş edebiyat araştırmacılarından biri de Suûdî Arabistan İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi öğretim üyesi Abdulazîz Abdullah el-Ğadîr'dir. Bu zât, master ve doktora tezlerini *Seyyid Kutub ve edebî özelliği* konusunda yapmıştır. Master çalışmasının konusu, Seyyid Kutub'un gazete ve dergilerde yayınlanan yazılarındaki fikirleri ve edebiyat üzerine olan düşünceleridir. Ayrıca bu çalışmasında, gazete ve dergilerde Seyyid Kutub ve edebî kişiliği hakkında yazılanları da derlemiştir.

Bu çalışmada yazarın, Seyyid Kutub'un edebî ve eleştirmen yönünü incelediği ve İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi Arap Dili Fakültesi'nce yayınlanan "**Seyyid Kutub, Nâkiden ve Ediben**" isimli doktora çalışmasını tanıtarak bu kitap çerçevesinde Seyyid Kutub'un edebî yönünü ele almaya çalışacağız.

Eser, önsözden sonra bir giriş ve iki ana bölüme ayrılmıştır. **Önsözde**, Seyyid Kutub'un Arap ve İslâm âleminde bilinen İslâmî yönünden farklı bir yönünü ele alındığı, onu bir edip ve eleştirmen olarak değerlendirerek, edebiyat alanında yaptığı çalışmalarını incelediğini belirtmektedir. Yazar burada çalışmayı yapma sebeplerinden birinin, bugüne kadar Kutub'un bu yönünün diğer yazarlar tarafından incelenmemesi olduğunu belirtir. Çalışmasında Kutub'un hayatını ve eleştirel düşüncesinin başlangıç, gelişme ve bitiş safhalarını târîhî bir yöntem ve program dâhilinde incelediğini ve bu programın bütün yönleriyle, ilmî esaslara uygun olduğunu belirten yazar, konuyla ilgili bütün fikirleri ele alarak değerlendirdiğini ve bunları objektif olarak gözden geçirdiğini açıklamaktadır. Ayrıca yazar, çalışmasının mukâyese yöntemine dayalı olduğunu da belirtmektedir.²

Yazar daha sonra gelen **Giriş** bölümünde Kutub'un doğumunu, yetişmesini, Dâru'l-Ulûm'daki öğrenimini ayrıntılı olarak ele almış; düşünce yapısı, fikrî yönü ve şahsî mizâcını etkileyen yeni unsurlara, **Abbas Mahmûd el-Akkâd** ile irtibatından sonra benimsediği yeni edebî ve tenkîdî ekolüne dikkat çekmiştir.³ Yine bu bölümde, Kutub'un usta olduğu şâirlik yönü ve özellikleri örneklerle incelenmiş, edebiyat ve eleştiri konusunda yazdığı makâle ve eserleri belirtilmiştir. Bunların her biri tek tek ele alınmış; içeriği, üslûbu ve Arap edebiyatına katkıları belirtilmiştir.⁴ Yazar kitabının **Giriş**

² Abdülazîz Abdullah el-Ġadîr, *Seyyid Kutub, Nâkiden ve Ediben*, Riyad, 1984, s. 12

³ el-Ġadîr, 18

⁴ Bu makâlelerden bir çok bölümü *Muhimmetü's-Şâir fi'l-Hayât* adlı eserinde yayınlanmıştır. Kâhîre, 1957. Eser Dâru's-Şurûk tarafından sonraki yıllarda yeniden yayınlanmıştır.

bölümünde Seyyid Kutub'un hayatını, doğum yeri olan Mısır'ın bir taşra köyünden başlayarak ele almış; Kâhire'ye giderek Dâru'l-Ulûm Fakültesi'ne kaydolmasını, bu arada edebiyatla ilgilenip, şiir ve yazılar yazmasını, daha sonraları edebiyat dünyasına vedâ ederek, inanç esaslarına ve tefsîre dâir konulara yönelerek, Kur'an edebiyatından müteessir olan bir çok İslâmî yazar ve düşünürün eserlerine benzer ürünler ortaya koymasını ayrıntılı olarak incelemiştir. Bu konularda okuyucuya doyurucu bilgiler veren yazar, kitabın Giriş bölümünde Seyyid Kutub'un hayatını çeşitli açılardan birbirinden farklı iki döneme ayırmıştır.⁵

Edebiyat ve sanatla ilgili dönemini oluşturan **birinci dönemde**, Seyyid Kutub'un dîni inançlarında bir sapma, şaşkınlık ve şüphe görüldüğünü belirten yazar, Kutub'un bu dönemde edebiyatın dinden ayrılmasının müdâfii olduğunu ifade etmektedir. Ancak yazar, Kutub'un hayatının **ikinci döneminde** İslâm düşüncesinin ağırlıklı olarak yer aldığını ve ilk dönemdeki şüphe ve vesveselerden kurtulduğunu belirtir. Her iki dönemin etkilerini eserlerinde yansıtan Kutub, birinci dönemle ilgili duygu ve düşüncelerini daha çok şiirle dile getirmiştir. el-Akkâd ile olan edebî ilişkisi dolayısıyla batı düşüncesinden bir hayli etkilenmiş ve Batı düşüncesini içeren tercüme eserlerin üzerinde bıraktığı derin izleri şiirlerinde yansıtmıştır. Batının Kutub'a olan bu etkisi sâdece şiirlerinde değil, diğer eserlerinde de kendini göstermiş; iç duygularına büyük ölçüde hâkim olan bu etkileri makâle, hikâye ve diğer edebî ürünlerinde ortaya koymuştur. Seyyid Kutub'un edebî şahsiyetine tesir eden bu unsurlar, **Müslüman Kardeşler (İhvänu'l Muslimîn)** adlı teşkilât mensuplarıyla tanışmaya kadar devam etmiştir. Ayrıca Amerika'da batı düşünce ve yaşantısıyla fiilen tanışması da hayatındaki köklü dönüşümü büyük oranda etkilemiştir. Bu tanışmalardan sonra hayatında ve fikirlerinde büyük ve köklü bir devrim yapmış, İslâm için mücâdele eden, eleştiri ve sanatın İslâmî kaynaklı olması fikrinin savunuculuğunu yapan İslâmcı bir edip ve eleştirmen olmuştur.

⁵ el-Ğadîr, 29

Daha sonra gelen ve " **Edebî Eleştirmen Olarak Seyyid Kutub**" ana başlığını taşıyan **birinci ana kısım**, beş alt bölüme ayrılmıştır. **Birinci** bölümde, Seyyid Kutub'un tenkîdi düşüncesinin kaynakları açıklanmaktadır. **İkinci** bölümde, onun yaşadığı dönemdeki belirgin eleştiri akımları ele alınmakta ve bunların birçoğunun Batı edebiyatından geldiği düşüncesi belirtilmektedir. Yazara göre Kutub da çevresindeki arkadaşları gibi bu akımlardan etkilenmiştir; ancak o bununla yetinmeyip bu akımların Arap edebiyatında kökleri olup olmadığı konusunda derin ve kapsamlı araştırmalar yapmıştır. **Üçüncü** bölümde, Kutub'un eleştirisindeki edebî üslûp ele alınmakta, benimsediği yaratıcılık (ibdâ') düşüncesi, edebî çalışma kavramı, duygusal ve sözel ilkeleri ve edebiyat için uygun gördüğü gâye açıklanmaktadır.

Dördüncü bölümde Kutub'un eleştirisindeki edebî sanatları ele alınmıştır. Bunlar içinde şiir önemli yer tutar. O dönem Arap şiiri İngiliz ekolüne bağlıdır ve Kutub'un'da içinde yer aldığı birtakım şâirler buna göre şiir yazmışlardır. Seyyid Kutub'a göre şiirin özel bir uygulama ve ifâde usûlü vardır. O'na göre şiir; ardarda duyguları ve infialleri ifâdede, duygunun ayrıntılarını ve peşinden getirdiği düşünceleri ortaya koymada ne kadar çok hikâyenin üslûp ve yapısına uygun olursa, şâirlerin içlerindeki vicdânî yönleri ayaklandırmak ve harekete geçirmek o derecede hızlı olur. Böylece şiir, görevini büyük oranda başarır. Kutub, bu metodun şiirdeki en şerefli ve değerli metot olduğunu söyler. Şiir dışında Kutub'un roman, hikâye, tiyatro vb. edebî türler ve bunların uygulaması ile aralarındaki farklılıklar konusundaki düşüncelerini de bu bölümde tahlil edilmektedir. Kutub'a göre şiirde tema genişçe ve serbestçe ele alınmasına rağmen, hikâyede bu serbestlik ve genişlik daralmaktadır. Bu yüzden kısa hikâyeler daha çok şiire yakındır. Kutub, hikâye, roman ve tiyatro dilinin fasîh Arapça olması ve bu dilin kullanımının teşvik edilmesi gerektiği düşüncesini taşımaktadır.

Beşinci bölümde Seyyid Kutub'un eleştirisinin tatbîkî ve pratik yönü incelenmektedir. Burada eleştirisinin çeşitli sahalardaki örneklerinden bahsedilir. O'nun şiir, hikâye, tiyatro

ve nesir sahalarında meşhur ediplerin biyografileri üzerindeki çalışmalarından örnekler verilir.⁶ Genel olarak bu bölümde yazar Seyyid Kutub'un eleştiri nazariyesinin kaynağını, eski-yeni meşhûr eleştirmenlerin ondan etkilenme boyutunu ve Kutub'un bağımsız eleştirel şahsiyetinin ürünlerini metodik olarak tahlil etmiştir.

“*Seyyid Kutub'un eleştirisindeki İslâmî akım*” başlıklı **ikinci ana kısım**, dört alt bölüme ayrılmaktadır. **Birinci bölümde** Seyyid Kutub'un fikrî gelişmesinden bahsedilmekte, İslâmî bir eleştirmen ve yazar olmasına etki eden unsurlar aç Kutub'un geniş ve derin İslâmî birikimi neticesinde İslâmî düşünceye yaptığı katkının da açıklandığı bu bölümde, hayatının İslâmî döneminden önceki ve İslâmî inanca muhâlif bütün fikirlerinden döndüğüne dikkat çekilmektedir. Kutub eserlerinde verdiği örneklerle İslami esasları bizzat uyguladığını gösterir.⁷ Yazar; Kutub'un eski eserlerindeki fikirlerinin tamamını reddettiğini, kalbini mutmain eden ve duygularını bütünüyle kuşatan İslâmî düşünceye uygun eserler telif etmeye yöneldiğini, onun hayatın her alanında olduğu gibi

⁶ el-Ğadîr, 97

⁷ Seyyid Kutub, K. Kerim'deki *Yûsuf kıssasının* İslâmî edebiyatın hikâye türünün en güzel örneği olduğunu belirtir. O'na göre bu kıssa psikoloji, eğitim, inanç ve mücadele hususlarında İslâmî metotları ayrıntılı ve sanatsal ifâdelerle ortaya koyar. Hz. *Yûsuf kıssasında* hikâye türünün bütün yöntemleri en güzel bir üslûpla kullanılmaktadır. Bu sürede Hz. Yûsuf: kişiliği, hayatındaki ilişkileri bütün boyutlarıyla ele alınmıştır. Hz. Yûsuf hayatta çeşitli imtihanlarla karşılaşır. Sürede bunlar karşısındaki tavırları sergilenir. O sonunda Allah'a teslim olarak bu imtihanları başarıyla tamamlar. Yine kıssada bulunan diğer şahsiyetler şunlardır: Oğlunu seven, üzerine titreyen, Allah'a bağlı ve imânî kâmil bir baba.. Hz. Yakup, Câhili Mısır toplumunun etkisinde olan vezîrin karısı, kalpleri kıskançlıkla dolu olan Yûsuf'un kardeşleri., özel bir şahsiyete sahip vezir. Bu kıssa olay ve şahsiyetleriyle realizmin bütün özelliklerini taşımaktadır. Ancak İslâmî kıssadaki realizmde Batının çirkeflîği bulunmaz. Cinsellik ve insânî bir takım özellikler Batıdaki gibi edep ve hayâ sınırı aşarak sefih bir şekilde tasvir edilmez. İnsana has özellikler saf, temiz ve insanı küçültmeyen ifâdelerle dile getirilir. Hz. Yûsuf ile vezîrin karısı arasındaki olay buna en güzel örnektir. Seyyid Kutub, *Fî Zilâli' l- Kur'ân*, İstanbul, 1978, VIII, s. 318 vd.

edebiyatta da ölçü olarak Kur'an'ı kabul etmek gerektiğine inandığını belirtir.

İkinci bölümde yazar, Kutub'un sanatsallık ve İslâmcılık arasındaki düşüncelerini irdeler. İslâmî düşünceye yöneldikten sonra Kutub'u inceleyen birinin, onun edebiyat ve eleştiriyi hem İslâmî kaynağa bağlı, hem de sanatsallık endişesi içinde ele almak için bir hayli gayret gösterdiğini fark ettiğini belirten yazar⁸ Kutub'un hayatının uzun yıllarında kendine hâkim olan sanatsallık düşüncesinden bir anda kurtulamadığını vurgular. Hayatının birinci döneminde savunduğu fikirleri kısa bir sürede terk etmesi ve bunların kendisinde bıraktığı etkileri bir gecede silmesi imkânsız olacağı düşüncesini taşıyan yazar; inanç konularında kolayca değişim sağlanmasına karşın sanatsal, fikrî ve edebî konularda bunun kolayca yapılamayacağını belirtir. Yazar, İslâmî dönem hayatının ilk yıllarında Kutub'un zihnini uzun zaman meşgûl eden ve etkilerini zamanla sildiği ilk döneme âit fikirler olduğu kanaatini taşımaktadır. Bununla birlikte, Kutub'daki geniş ve derin İslâmî birikimin, İslâmî dönemin ilk yıllarında ortaya koyduğu Kur'ânî araştırmalar ve Kur'ân'ın yüce üslûbu üzerine yaptığı çalışmalarda kendini açıkça gösterdiği gerçeğini ifade etmektedir.

Üçüncü bölümde, Seyyid Kutub'un saf bir İslâmî ruhtan kaynaklanan eleştiri düşüncesi ve bütün edebî sanatları İslâmî anlayışa uygun hâle getirme ve İslâmî edebiyat metodu ortaya koyma fikri tahlil edilir. Seyyid Kutub eleştirilerinde sâkin ve esnektir. Görüşünü delil ve örneklerle ispatlamaya çalışır. Hiç bir zaman doğruyu söylemekten çekinmez. Tam bilgili olmadığı hususlarda hüküm vermenin sakıncalarını belirtir.

Seyyid Kutub, çağdaş Arap şâirlerinden Emîru's-Şuarâ **Ahmed Şevki**'yi daha okulda öğrenciyken eleştirmiş; Şevki'nin şahsiyetinin iki yüzlü olduğunu, şiiirlerinin yönlendirici olmayıp mevcut durumu övmekle yetindiğini şartların değişmesiyle fikir

⁸ Seyyid Kutub. Kur'an'da edebî sanat ile İslâmî gâyenin birlikte işlendiğine dâir *Ashâb-ı Kehf kıssası* örnek olarak verir. *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, IX, s. 392 vd.; el-Ğâdir, 106

ve kişiliğinin de değiştiğini vb. ağır bir şekilde tenkit etmiştir. O, Şevki'nin yönetimdeyken **Sultan II. Abdülhamîd**'i övmesini, buna mukâbil yönetimden ayrıldıktan sonra nasihat etmesini şahsiyetinin kaypak olmasına örnek göstermiştir.⁹ Yazar, Kutub'un görüşlerinin haklılığının daha sonraki edip ve yazarlarca benimsendiğini belirtmektedir.¹⁰

Seyyid Kutub nesir alanında **Tâhâ Hüseyin**'in eserlerini mükemmel bir şekilde eleştirmiştir.¹¹ Tâhâ Hüseyin'in *ala Hamîşi's-Sire* adlı eserinde tasvirdeki üstün başarı ve yeteneğini ortaya koyduğunu, *el Eyyam* ve *Şeceretul Bu's* adlı eserlerinde ise yaldızlı ve şatafatlı üslûpla birlikte sade, kolay ve akıcı bir üsluba da yer verdiğini belirten¹² S. Kutub; onun olayları determinist bir anlayışla değerlendirmesini şiddetli bir şekilde tenkit eder. "O, **el-Me'arri**'yi bu anlayışla değerlendirdiği için yanlış sonuçlara ulaşmıştır ."diyen S. Kutub; Tâhâ Hüseyin'in Mısır'ın İslâm dünyasından bağını kopararak batıya yönelmesi fikrini bütünüyle reddeder.¹³

Kutub'a göre İslâmî Edebiyat yönlendiricidir ve okuyucuya mesaj sunmaktadır. İnsana açık ve belirgin imkânlar sunulur. İnsanın ihtiras, eğilim ve arzuları karşısında şaşırmasına, bocalamasına fırsat verilmez. O; İslâmî Edebiyatta yazarın, insanın karşılaştığı sıkıntılarda insana yön vererek, sapıklığa düşmesini engellediğini belirtir. Meselâ; İslâmî Edebiyat, **Ömer Hayyâm**'ın kazâ, kader, ulûhiyet, ubûdiyet,

⁹ Seyyid Kutub, *Kütüb ve Şahsiyyât*, Kâhire 1957, s. 262-67; aynı müellif, *Muhimmetü's-Şâir*, Dâru's-Şurûk, Kâhire, 1957, s. 31-33, 54-55, 75-77, 94-95

¹⁰ el-Ğadîr, 95

¹¹ Abdülbâkî Muhammed Hüseyin, *Seyyid Kutub. Hayâtühû ve Edebüh*, Dâru'l-Vefâ, Kâhire 1986, s. 74

¹² el-Ğadîr, 104-108; Tâhâ Hüseyin'in kitaplarının eleştirisi için bk. Seyyid Kutub, *Kütüb ve Şahsiyyât*, I. bas. Matbaatü'r-Risâle, Kâhire, 1946, 120-125

¹³ Seyyid Kutub, *Nakdu Kitâb 'Müstakbelü's-Sakâfeti fi Mısır li-Tâhâ Hüseyin* ' Dâru's-Suûdiyye, Cidde 1969; aynı müellif, *en-Nakdu'l Edebî*, 64-74; *Kütüb ve Şahsiyyât*, 104-118

hayat ve âhîret gibi konularda düştüğü olumsuzluklardan sanatçıyı, edebiyatçıyı korur, elinden tutar ve ona yön verir.¹⁴ Temel esaslarını Seyyid Kutub'un belirlediği bu İslâmî Edebiyat metodunun daha sonraki araştırmacılarca önemsendiğini belirten yazar; bunun, İslâmî edebiyat ve eleştiri çalışmalarında esas alındığına dikkat çeker.

Dördüncü bölümde, çağdaş edebiyatçıların ve eleştirmenlerin, teorik ve pratik olarak Kutub'un eleştiri metodu ve eleştirmenliği hususundaki düşünce ve tavırları anlatılmakta, bu edebiyatçılardan örnekler verilmektedir. Seyyid Kutub'un edebî tasvir ve eleştiri hususundaki görüşlerinden etkilenen, ancak dönemin yönetimiyle mücadele içinde bulunması sebebiyle adından bahsetmeye cesâret edemeyen bir çok edip ve yazar olduğu belirtilmektedir.

Eserlerinde Seyyid Kutub'un tesiri açıkça görülen yazarlardan bazıları şunlardır: Dr. Ahmed Bedevî'nin *min Belâğati'l-Kur'ân*'ı; M. es-Sâdik Arcûn'un *el-Kur'ânü'l-Kerîm Hidâyetuhû ve İ'câzuh*'u; Muhammed el-Mübârek'in *min Menâhili'l-Edebi'l-Hâlid*'i; Dr. Abdurrahmân bintu'ş-Şâtî'nin *et-Tefsîru'l-Beyâni li'l-Kur'âni'l-Kerîm*'i; Muhammed Ebû Zehrâ'nın *el-Mu'cizetu'l-Kubrâ: el-Kur'ân*'ı, Dr. M. Saîd Ramazan el-Bûtî'nin *min Ravâi'i'l-Kur'ân*'ı; Dr. Subhi Sâlih'in *el-Mebâhis fî Ulûmi'l-Kur'ân*'ı... Bu ve benzeri birçok edip, eleştirmen ve yazar, Kutub'un bu alandaki öncülüğünden, ortaya koyduğu eleştiri ve edebî tasvîr esaslarından büyük ölçüde istifâde etmişlerdir. Ancak bu durum çeşitli nedenlerden dolayı ortaya konmamış, bu alanda yapılan çalışmalarda Kutub'un rolüne 70'li yıllardan sonra yer verilebilmiş, onun bu sahadaki öncülüğüne ve önemine işâret edilmiştir. Kutub ve tasvir kuramına dâir müstakil çalışmalar yapılmış, tasvir düşüncesinin çağdaş edebî ve Kur'ânî araştırmalar üzerindeki etkisi değişik

¹⁴ Kutub'un İslâmî Edebiyat konusundaki düşünceleri için bkz. el-Ğadîr, a.g.e., s. 124; Seyyid Kutub, *en-Nakdu'l Edebi*, Kâhire, 1946, s. 120-125; aynı müellif, *en-Nakdu'l Edebi Usûluh ve Menâhicuh*, Kâhire 1990, s. 101-104; Hayyam'ın şiirlerini tahlîl için aynı eser, s. 68-69

şekillerde dile getirilmiştir.¹⁵ Seyyid Kutub'dan etkilendiğini belirtenler arasında Nobel ödüllü Mısırlı romancı Necib Mahfûz da bulunmaktadır. Mahfûz, Kutub için "*karanlıktan aydınlığa çıkmamda üzerimde önemli etkisi vardır*" demektedir.¹⁶

Kitabın **sonuç bölümünde** yazar, yaptığı çalışmanın bir özetini sunmakta ve Kutub'un çağdaş edip ve eleştirmenler arasındaki konumunun yüksek bir mevkide olması gerektiğini belirtmekte ve bunun gerekçelerini açıklamaktadır. Seyyid Kutub ve edebî şahsiyeti hakkında söylenmesi gereken çok söz olduğunu ve onun bütün yönlerinin incelenerek araştırılması icap ettiğini ifâde etmektedir.¹⁷

Yukarıda genel hatlarıyla tanıtmaya çalıştığımız bu eser, Seyyid Kutub'un ülkemizde pek fazla bilinmeyen edebiyatçı yönünün aydınlanması hususunda araştırmacılara yardımcı olacaktır. Kutub'un, Kur'an ve tefsîrine dâir çalışmalarını bilenler, edebî yönünün ortaya konmasıyla onu daha iyi tanıyacaklardır. İslâmî Edebiyat sahasında çalışan araştırmacıların da bu kitaptan yararlanmaları mümkündür. Zira Kutub'un **İslâmî Edebiyat** kavramına getirmiş olduğu açıklamalar ve ortaya koyduğu metot, bu konuda çalışanların ufkunu genişletecektir.

¹⁵ İbrahim Sarmış, *Bir Edebiyatçı olarak Seyyid Kutub 2*, Ankara 1993, s. 228 vd. Yazar eserinde Seyyid Kutub'un edebiyatçı yönünden ayrıntılı olarak bahsetmiş, etkilediği şahıslar ve eserleri hakkında öz bilgiler vermiştir.

¹⁶ Fuâd Devvâre, *Aşeratü Udebâ' Yetehaddesün*, Dâru'l-Hilâl, Kâhire, trs., s. 280. Hamdi Sekkût, *The Egyptian Novel and Its Main Trends 1913-1952*, (Ap. Ph. D. Dissertation of Cambridge Univ.) The American Univ. İn Cairo Press, Cairo 1971 (Arapça çev.: *Er-Rivâyetü'l-Mısıriyye ve İtticâhâtüha'l-Hâimme*, Dâru'l-Maârif, Kâhire 1971, s. 73

¹⁷ el-Ğadîr, 143

KAYNAKLAR

Abdülazîz Abdullah el-Ğadîr, *Seyyid Kutub, Nâkidan ve Ediben*

Abdülbâkî Muhammed Hüseyin, *Seyyid Kutub, Hayâtuhû ve Edebüh*, Dâru'l-Vefâ, Kâhire 1986

Ahmet Savran, 19. yy. *Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, (Atatürk.Üni., Fen-Edebiyat Fak. Yayını) Erzurum, 1991

Fuâd Devvâre, *Aşeratü Udebâ' Yetehaddesûn*, Dâru'l-Hilâl, Kâhire, trs.

Hamdi Sekkût, *The Egyptian Novel and Its Main Trends 1913-1952*, (Ap. Ph. D. Dissertation of Cambridge Univ.) The Amari-can Univ. in Cairo Press, Cairo 1971 (Arapça çev.: *Er-Rivâyetü'l-Mısriyye ve İtticâhâtüha'l-Hâimme*, Dâru'l-Maârif, Kâhire 1971

İbrahim Sarmış, *Bir Edebiyatçı Olarak Seyyid Kutub 2*, Ankara 1993.

Seyyid Kutub, *en-Nakdu'l Edebî Usûluh ve Menâhicuh*, (I. bsk.,1946) Kâhire 1990

Seyyid Kutub, *Kütüb ve Şahsiyyât*, (I. bsk., Matbaatu'r-Risâle, Kâhire, 1946) II. bsk., Kâhire, 1957

Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, İstanbul, 1978, VIII c.

Seyyid Kutub, *Muhimmetü 'ş-Şâir*, Dâru's-Şurûk, Kâhire, 1957

Seyyid Kutub, *Nakdu Kitâb 'Müstakbelü's-Sakâfeti fî Mısır li-Tâhâ Hüseyin'* Dâru's-Suûdiyye, Cidde, 1969

Şevki Dayf, *el-Edebu'l-Arabiyyu'l-Muâsır fî Mısır*, Dâru'l-Maârif, Kâhire, trs.

SEYYİD KUTUB HAKKINDA BİBLİYOGRAFYA

A- AKADEMİK ÇALIŞMALAR

1- Abdullah İvâd Abdullah el-Hayyâd, *Seyyid Kutub, el-Edib en-Nâkîd* (Master Tezi, Ürdün Üni.) Mektebetü Menâr, Ürdün, 1983

2- Abdurrahman el--Belihî, *Seyyid Kutub, Turâsuhu'l-Edebî ve'l-Fikrî*, Külliyyetü's-Şerî'a, Riyad, 1391

3- Adnan Ayyub Musallam, *The Formative Stages of Seyyid Qutb's Intellectual Career and His Emergence as an Islamic Daaiyah*, (Michigan Üni., Doktora Tezi), ABD, 1983

4- Mehdî Fadlullâh, *Maa Seyyid Kutub fî Fikrihi's-Siyâsi ve'd-Dîni*, (Paris Sorbonne Üni., Doktora Tezi), Arapça Terc. Müessesü'r-Risâle, Beyrut 1987

5- Muhammed İbrâhim Şerîf, *İtticahâtu'-Tecdid fî Tefsîru'l-Kur'an fî Mısır fî'l-Karni'l-İsrîn*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kâhire Üni., Dâru'l-Ulûm Fak., Kâhire, 1978

6- Salâh Mahmûd Şeâte, *el-Alâkatu'l-Mecâziyye fî Kitâbi 'fî Zilâli'l-Kur'an'*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kâhire Üni., Arap Dili Fak., Kâhire, 1977

B- DİĞER ÇALIŞMALAR

1- Yûsuf el-Azm, *Râidu'l-Fikri'l-Islâmiyyi'l-Muâsır eş-Şehîd Seyyid Kutub, Hayâtühü ve Medresetühü ve Âsârüh*, Dâru'l-Kalem, 1980, Beyrut

2- Salâh Abdulfettâh el-Hâlidî, *Seyyid Kutub eş-Şehîdü'l-Hayy*, Mektebetü'l-Akâ, Amman, 1980

3- Muhammed Ali Kutub, *Seyyid Kutub ve Sevretü'l-Fikri'l-Islâmî*, Dâru'l-Hadîs, Beyrut, 1395

4- Salâh Abdulfettâh el-Hâlidî, *Nazariyyâtü't-Tasvîr inde Seyyid Kutub*, Dâru'l-Furkân, Amman, 1983

5- Muhammed Tevfîk Berekât, *Seyyid Kutub, Hülasatü Hayâtihî, Menhecühü fî'l-Haraketî, en-Nakdu'l-Müveccehi İleyh*, Dâru'd-Da've, Beyrut, trs.

6- Seyyid Beşîr Ahmed Keşmîrî, *Abkariyetü'l-İslâm Seyyid Kutub, el-Edîbü'l-İmlâk ve'l-Müceddid ve'l-Mülhem fî Dav'ı Âsârihi ve İncâzâtihî'l-Edebiyye*, Dâru'l-Fazîle, Kâhire, 1994

7- Ahmad S. Moussalli, "Sayyid Qutb, The Ideologist of Islamic Funtemantalizm" *al-Abhats*, American Uni., Vol. XXXVIII, Beyrut, 1990, s. 42-73

8- Muhammed Ahmed el-Azeb, "Beyne Tâhâ Hüseyin ve Seyyid Kutub", *El-Kâfîle*, Riyad, 1408, s. 12-15.

9- Süleyman Feyyâd, "Seyyid Kutub beyne'n-Nakdi'l-Edebi ve Câhileyetü'l-Karni'l-İsrîn" *Hilâl*, Kâhire, Eylül-1986, s. 58-67